

ZEVEN VETTE JAREN?

een inventarisatie van School en Godsdienst 1976 - 1982

'Toen ook Jakob hoorde dat er in Egypte graan te krijgen was, zei hij tot zijn zonen: 'Wat zitten jullie elkaar aan te kijken? Ik heb gehoord dat er in Egypte graan te krijgen is. Ga daar toch heen, zodat wij in leven blijven en niet sterven' (Genesis 42, 1-2). Na deze aanmoediging van Jakob gingen de tien broers van Jozef op weg naar Egypte, waar de graanschuren na zeven jaar van overvloedig oogsten uitpuilden en haast uit hun voegen barstten.

Een inventarisatiepoging van een tijdschrift beginnen met zó een bijbeltekst bergt allerlei risico's in zich. Wordt op deze wijze immers de bijbel geen geweld aangedaan en louter modisch gebruikt? Heerst er in katechese-land wel hongersnood (waarvan in het voorafgaande hoofdstuk sprake is)? Is de graanvoorraad van 'School en Godsdienst' in handen van een Israëlvijandige heerser? Zijn de zeven vette jaren een voorbode van de zeven magere?

Vragen waarover je je als bijbelvertellende katecheet best de nek kunt breken. Maar het beeld van de rijkelijk gevulde graanschuur moge voldoende duidelijk worden uit het onderstaande overzicht.

belangengroeperingen

'Schoolkatechese, dat doen we toch alleen maar ten dienste van de kinderen, vol goede bedoelingen, vol belangeloosheid! Hoe kun je spreken over belangen, als zou het in schoolkatechese gaan om eigenbelang dat verdedigd moet worden? De weg naar de hel, zo heb ik vroeger geleerd en gehoord, is geplaveid met goede bedoelingen. Goede bedoelingen zijn geen garanties voor goede effecten. En belangeloosheid, ook in schoolkatechese, kan pas dan, wanneer we eerst oog hebben gekregen voor de feitelijke belangen, die in de schoolkatechese een rol spelen'. Zo begon een parochiepastor, die ruim drie jaar ervaring had opgedaan met katechese op de basisschool, een verhaal waarin hij de diverse *belanghebbenden* (de kinderen, de leerkrachten, de ouders, het bestuur en de parochie) de revue laat passeren (1981, 5, 97-103). Belanghebbenden die eigenlijk voortdurend binnen het aandachtsveld lagen en liggen, ook in 'School en Godsdienst'. In dezelfde lijn lag ook het artikel van Ferdi van Assche, *Zo vormen wij samen een taal* (1981, 2, 25-28), in zekere zin ook dat van Frank v.d. Poel in maart 1982 (1982, 3, 41-45) en - met een beetje goede wil- Jan Voetens artikel over de 'verrechtsing' (1982, 8, 145-147) en Jan Weitjens' bijdrage *Wetende duidelijkheid* in datzelfde nummer (1982, 8, 141-144). Over werkgroepen en hun activiteiten is een samenvattend geheel te vinden in 1977, 1, 1422.

Het kind centraal! De laatste tien jaar is het ontelbare malen herhaald. Hoe de redactie die slogan verstond: zij laat dat uitdrukkelijk weten in nummer 1 van 1979 (1979, 1, 1-2). Datzelfde jaar was ook het jaar van het kind. Een schuldbelijdenis, vroeg Ans Schobben zich af (1979, 2, 31-32)? Hoe 'kind centraal' op zomaar een katholieke school werd opgevat, lazzen we in het bijna ongelooflijke relaas over Davy (1982, 1, 6).

bevrijdingskatechese

Het blijft natuurlijk altijd arbitrair om voor een beweging, een richting, een stroming die - achteraf gekonstateerd - nogal opgang heeft gemaakt in de afgelopen jaren, vast te

prikken op één bepaald beginpunt. Zoiets lijkt aan de hand te zijn wanneer je zoekt naar de exacte plaats waar de bron van 'bevrijdingskatechese' zich in 'School en Godsdienst' bevindt. Immers, zo een stroming groeit gaandeweg en krijgt aldoende zijn concrete invulling.

Toch zou het - vaak geciteerde - artikel van Anton Hakvoort, *De God der burgers* (1978, 2, 39-40) als zeker punt van uitgang gezien kunnen worden. Dit artikel draagt als ondertitel 'en het kind uit de volkswijk'. 'De mensen in deze wijken worden overal in de hoek gedrukt. Ze hebben het slechtste werk of geen werk, de laagste lonen en de minst comfortabele huizen. Ze worden door veel instanties afgescheept, omdat ze moeilijk hun problemen kunnen verwoorden, krijgen nergens aandacht en zijn weinig geschoold. Daarom zijn ze erg kwetsbaar, mede omdat ze alle zelfrespekt hebben verloren ... Zonder voeling te houden met de leefwereld van de arbeider, de werkloze of de krotbewoner, worden projecten bedacht en uitgetoet. Wordt er bij het maken van projecten wel rekening gehouden met het kind uit een volkswijk of het arbeidsmilieu, dat opgroeit in een heel eigen cultuur, met eigen waardenscala's en een eigen moraal?' Deze eerlijke en zeer klemmende vraag - die eveneens doorklonk in het daaropvolgend verhaal over *kinderpastoraat* in soortgelijke situaties (1978, 2, 41-43) en nauwelijks een jaar later in Theo van Amerongens bijdrage *God is niet meer wie hij was* (1979, 5, 107-110) - heeft in de daaropvolgende jaren een sterk stempel op 'School en Godsdienst' gedrukt. Dit kwam niet in de eerste plaats tot uiting door de ruime aandacht voor boeken zoals het *Dossier Bevrijdingskatechese* (1980, 1, 1-6), *God in dienst van wie?* (1980, 6, 133-136), *Een kwestie van kijken* (1981, 4, 73-77) of *Maatschappij-analyse: doet u mee?* (1981, 4, 88-93), maar vooral door de voortdurende terugkeer van thema's waar situaties van achterstand en onderdrukking, uitbuiting en manipulerend handelen aan de kaak werden gesteld. De keuze voor thematische nummers over *Latijns-Amerika* (1981, 6), *bevrijdend werken* (1981, 4) en *bevrijdingskatechese* (1980, 3), maar ook het opkomen voor minderheden en anderstaligen, de kritische kijk op buitengewoon onderwijs, de aandacht voor de maatschappelijke ontwikkelingen en de niet altijd lovende kritiek op kerkelijke initiatieven, zijn daarvan de getuigen. *Alfabetisering in Nicaragua* (1981, 1, 6-10), *De wonderbare visvangst in Solentiname* (1981, 1, 11-14), *Mgr. Romero op het prikbord* (1981, 5, 117-120) en *Bevrijdingskatechese in Florence* (1981, 2, 29-32) waren dan ook beslist geen gelegenheidsartikelen, maar pasten volledig in deze strategie.

De discussie rond 'bevrijdingskatechese' werd echter ook op en, wellicht naar het oordeel van sommigen, op té - theoretisch niveau gevoerd. Deze theoretische discussie werd - en alweer duikt hier het gevaar van fixatie van een beginpunt op - in feite geopend door een artikel van Hans de Bruin, waarin hij constateert: 'Het gaat niet goed met de ervaringskatechese op een r.k. basisschool in de Pijp ... De kinderen vinden sommige lessen nog wel leuk ... maar verder stellen ze er eigenlijk maar weinig belang in' (1979, 5, 101-106). In een praktijk-beschrijvend artikel komt André de Leeuw eigenlijk tot dezelfde konklusie (1981, 4, 84-87). Hans de Bruin laat overigens heel eerlijk weten, dat een kritische aanpak van katechese, zoals hij zich dat voorstelt, zeker niet zonder grote problemen en moeilijkheden is. Wanneer hij de tussenstand opmaakt van de (eigen) ontwikkelingen (1981, 3, 67-72) realiseert hij zich maar al te goed dat er nog een lange weg te gaan is en dat niet iedereen op hetzelfde spoor blijkt te zitten.

Theo van Amerongen laat in diverse artikelen zien, hoe veel in katechetische projecten gebruikte verhalen ideologiserend werken en stelt daar met concrete voorbeelden tegenover, hoe je een kulturele invasie van heersende ideeën kunt voorkomen (1980, 4, 73-86).

Jan Weitjens en Bert de Reuver gingen, ieder op hun eigen wijze, en onder verschillende

invalshoeken, beiden met wat meer reflexieve artikelen (resp. in 1981, 4, 78-83 en 1982, 6, 101-106) in op de tot dan toe gevoerde discussie rond bevrijdingskatechese en ervaringskatechese.

bidden, zingen, vieren en vertellen

Bidden, zingen en vieren met jonge kinderen in katechetische setting: lang niet alle leerkrachten (en katecheten!) weten daar raad mee. Ook hier wilde 'School en Godsdienst' de helpende hand bieden.

Theo Kersten brak in mei 1978 (1978, 5, 79-85) een lans voor het spontane, improviserende *bidden van kinderen*: het zelf leren formuleren van een gebedje is voor een levensechte gebedsopvoeding eindeloos veel beter dan het gedachteloos afraffelen van formule-gebeden: 'een simpel dank-je-wel God kan gevoelsmatig veel rijker zijn dan een exact geformuleerd weesgegroet'. In het verlengde van dit artikel lag zijn bijdrage over *zingen met jonge kinderen*, waarin hij een aantal mogelijkheden gaf op alternatieve wijze te bidden, zoals muziek, zang, dans en stilte (1978, 6, 126-130).

De tendens van beide artikelen: een levensnabije gelovige opvoeding vraagt veel ruimte voor spontane uitingen van het kind. Zijn bijdragen waren niet alleen van theoretische aard, maar geven concrete suggesties om met kinderen zingend en biddend bezig te zijn. Later (1981, 3, 60-66) beschrijft hij nog eens, hoe hij met enkele leidsters en leerkrachten een avond over bidden organiseerde, met als doel: opsporen waar in feite de huiver voor bidden zit, maar ook aldoende de kansen ontdekken om samen tot bidden te komen. Daarnaast boden zijn uitvoerige besprekingen van de 'Werkcahiers voor vieringen met kinderen' (1978, 2, 46-48; 1979, 6, 133-136; 1981, 2, 33-35) vele kleine handreikingen om zingend, vierend en biddend met, vooral jonge, kinderen door het leven te gaan. Een model voor 'zingend vieren' kan men vinden in het oktobernummer van 1977 (1977, 7, 155-159): een werkstukje van enkele katecheten uit het Eindhovense, waarin wat suggesties worden geboden om rond een lied ('Alle kinderen tellen mee') een viering op te bouwen. Over 'geestelijke liederen' gesproken: op vakkundige wijze werden de zg. Benny Vreden Producties trouw door S. Velis:ek besproken (en meestal warm aanbevolen). Zijn recensies zijn te vinden in 1976, 2, 46-48; 1977, 2, 51-52 en 171-172; 1978, 8, 191-192; 1979, 1, 24; 1979, 6, 146-147; 1980, 6, 132 en 1981, 1, 22-23.

Aan het thema *vieringen* werd ook elders in 'School en Godsdienst' aandacht besteed. Zo treffen we in het februarinummer 1980 twee artikelen aan rond vieringen in een Jenaplanschool (1980, 2, 37-46). De viering in een Jenaplanschool is, zo werd toen gesteld, geen versiering of een middel om de bittere school-pil te vergulden; de viering krijgt er een plaats omdat vieren deel uitmaakt van elke goede menselijke samenleving. Hoewel Jenaplanscholen slechts onder bepaalde voorwaarden ruimte scheppen voor godsdienstige vieringen ('het vieren van godsdienstige gebeurtenissen, van heilsfeiten vraagt om het gezamenlijk beleven van waarheden. Dat is erg moeilijk als kinderen van huis uit in een niet-godsdienstige sfeer worden groot gebracht') bieden deze bijdragen toch een interessante kijk op 'vieren' in dat type onderwijs.

Een voorbeeld hoe men een viering ~an opzetten rond het thema 'school en godsdienst' (d.w.z. rond de katholiciteit van de school) is terug te vinden in jaargang 32 (1978, 5, 105-111): een concreet resultaat van een bezinningsproces bij bestuur, teams, ouderverenigingen en ouders van een onderwijsstichting in Den Bosch-Noord. En over Paasvieringen gesproken:

Theo Kersten constateert in het februarinummer van 1982 (1982, 2, 33-38) terecht, dat de paaskatechese al jarenlang volledig in de mist zit. 'De leerkrachten zitten zelf in de problemen met hun paasgeloof ... De meesten komen rond Pasen niet verder dan te spreken

over Pasen als lentefeest'. Liever dan als een goed stuurman aan wal te blijven staan, laat hij zien hoe je, óók met kleine kinderen, iets kunt opzetten rond Pasen. Het was, gezien het aantal reacties, een welkom aanbod!

De katechese-projecten zoals deze in de zeventiger jaren werden ontwikkeld, staan bol van *verhalen*. Toch vormt het vertellen van een (goed) verhaal een hoofdstuk apart. Twee distriktskatecheten, Netty de Louwere en Mariët Bijvoet, merkten vanuit hun praktisch werk hoe leerkrachten vaak worstelden met vragen als: het spreekt toch niet aan ... hoe kunnen we het beter aanpakken? In een artikel *Je kunt me nog meer vertellen* (1978, 6, 121-125) schreven zij over de werkingskracht van verhalen in de katechese en waar je voor, tijdens en na het vertellen speciaal op zou moeten letten.

Een bijdrage, die eveneens met dit onderwerp te maken had, doch het aksent legde op de ideologische werking van verhalen (konkreet geïllustreerd aan de hand van een bestaand katechetisch projekt), publiceerde Theo van Amerongen in januari 1981 (1981,1,18-21). Later (1981,5,107-109) kwam hij-gezien het grote aantal reacties - erop terug, en wees nogmaals op de indoktrinerende funktie van veel kinderverhalen, hetgeen hij opnieuw aantoonde aan de hand van een praktijkvoorbeeld.

In dit verband dient ook nog te worden genoemd het themanummer over *jeugdliteratuur* (1979, 4) waarin een historische schets werd gegeven van de jeugdliteratuur, verschillende benaderingswijzen werden aangegeven voor het waarderen van kinderboeken en enkele manieren gepresenteerd om emancipatorisch met kinder- en jeugdboeken om te gaan (waarbij tevens een selectie van kinderboeken met realiteitswaarde). Jan Garnier liet in datzelfde nummer zien, hoe fantasie en realiteit een niet altijd gemakkelijk hanteerbaar spanningsveld zijn en herhaalt nog eens de vier vuistregels die in de HKI-brochure *Na vieren* worden genoemd voor de keuze van verhalen in katechetische projecten.

buitengewoon onderwijs

De situatie rond het *buitengewoon onderwijs* werd erg scherp naar voren gebracht in een interview met Ad van Bergen, samensteller van de fel bediscussieerde nota over dit type onderwijs. In een uitvoerig gesprek met hem werden de centrale gedachten uit dit discussiestuk nog eens van verschillende kanten belicht (1982, 7, 134 en 139), en werd een pleidooi gehouden voor een selectievrij basisonderwijs. Jan Arts, medewerker van het Katholiek Pedagogisch Centrum te Den Bosh, schreef overigens al eerder een artikel met soortgelijke strekking (1978, 7,145-150). Over katechese en verstandelijk gehandicapte kinderen is verder te lezen in 1976, 8, 169-171; 1977,1,12-14en 1981,1,1-5).

buitenschoolse katechese

In een tijdschrift dat de naam draagt 'School en Godsdienst' zou je op het eerste gezicht niet verwachten dat ook de *buitenschoolse katechese* tot het doelgebied behoort. Toch is - en de laatste jaren zelfs in toenemende mate - het samenspel tussen 'thuis' en 'school' een belangrijk aandachtsveld. Er werden zelfs twee themanummers aan gewijd: 1976,2 en 1977,5. In 1981 werd de aktuele stand van zaken nog eens opgemaakt door Martin v.d. Leeden (1981,3, 49-54). Enkele jaren daarvóór (1976, 6, 139-142) voerde hij een gesprek met Wim Saris (bureau gezinskatechese Amsterdam). naar aanleiding van diens boek *Daar gebeurt kerk*. De positie en funktie van de ouders kwam, behalve in de genoemde themanummers, nog aan de orde in 1976, 1,7-12; 1976,3,62-63 en 1978,4-62-63.

bijbel en katechese

Na jaren van minder expliciete aandacht is het item '*bijbel en katechese*' weer terug. Je hoort weer volop geluiden over een meer 'bijbelvertellende' katechese, bijbelkatechese, bijbelse katechese enz. Vooralsnog dekt deze vlag nogal verschillende ladingen. Een ding lijkt zeker: er lijkt een gestage herbezinning rond bijbel en katechese op gang te komen. Ook in 'School en Godsdienst' zijn hiervoor aanzetten te vinden. Maar er is wel nieuws onder de zon, en de - overigens nog dunne - rode draad lijkt weinig te herinneren aan de bijbelsliturgische periode van voorheen.

Voor de heroriëntatie - zoals deze althans in 'School en Godsdienst' heeft plaatsgevonden - zijn minstens drie steunpilaren aan te wijzen: de invloed van de materialistische exegese (zie bv - behalve de onder het trefwoord 'Kerstmis' genoemde artikelen - de bijdragen van Jan Bensen in 1978, 8, 175-179 en Wim Mathijssen in 1979, 1,8-11), de gevolgen van de aanwezigheid van buitenlandse kinderen op veel scholen (zie de artikelen van Hans de Bruin in 1982, 4,66-69 en 1982, 7, 128-133) en de schatplichtigheid aan de bevrijdingstheologie (vgl. de artikelen over Jona in 1981,2,36-41 en 1981, 5,110-114). Behalve deze aksentueringen lijkt ook het non-verbale en expressieve element binnen 'bijbel en katechese' meer invloed te krijgen; zo schreef Peter Vermaat over het belang van de midrasj-vertelling die een creatieve herinterpretatie van bijbelverhalen zou kunnen betekenen - door hemzelf door middel van een poppenspel gekonkretiseerd, zie 1982, 1, 12-14 en José Deen samen met Anja Goos over 'bibliodrama' (1982, 7 124-127).

distriktskatechese, opleidingen en cursussen

Opleidingen en cursussen ... misschien minder praktisch bruikbare verhalen, maar wel geschikt om eens een kijkje te nemen in wat er in katechetische keukens zo allemaal gaar gestoomd wordt. Voor wie de geur wil opsnuiven: zie 1979,3, 71-74; 1979, 6, 137-142 en 1978, 5,112-119).

eerste communie en vormsel

De initiatie-sakramenten komen we in de laatste jaargangen slechts mondjesmaat tegen. Een vluchtige blik op de jaren vóór 1976 laat duidelijk een verschuiving van aandacht in dezen zien.

Toch is vooral het eerste communie-nummer (1981,7) - gezien de reacties die hierop binnen kwamen - voor velen een welkome handreiking gebleken, waarschijnlijk niet in de laatste plaats vanwege de bespreking van een reeks *eerste communieprojecten*. De mogelijke gebruikers van deze projecten kregen op deze wijze een eenvoudig 'doormeet-apparaatje' in handen gespeeld, dat de beoordeling van dit materiaal zeker vergemakkelijkte.

Toen het KASKI-rapport rond de praktijk van de eerste communiepastoraal in Nederlandse parochies verscheen, besteedden wij daar aandacht aan in het artikel *De fanfare speelt een lied* (1979,5,116-119). S. Veliscekgaf zijn kijk op een LP met liedjes rond de eerste communie *Rond de tafel* (1979,1,24). Rond het *vormsel* verschenen twee concrete beschrijvingen van praktijken (1982,5, 81-87) en een analyserend artikel van een aantal vormselprojecten (1982,5, 88-93). Vooral deze laatste bijdrage leverde een toch wel verontrustende konklusie op en op zijn minst een groot aantal serieuze vragen ...

interviews

Diverse malen waren wij te gast bij mensen, die in katecheseland zeker niet onbekend zijn.

Zo sprak Hans van Zonneveld met *An Kesseler-v.d. Klauw*, de enthousiaste schrijfster van *Sta eens even stil* en *Ontdek het zelf* (1978,1, 1-5). Het werd een boeiend gesprek, waarin zij duidelijk maakte hoe je kinderen met het 'derde oor' kunt leren luisteren. Later zette zij in een tweetal artikelen (*Katechese, het verhaal van het kind*: 1979,1, 12-15 en *Woorden van ver.* 1980,1, 13-17) uiteen, hoe je de verstopte zintuigen weer open kunt maken en kinderen de kans geven werkelijk zichzelf te zijn. In een gesprek met Theo van Dun vertelde *Karel Eijkman* over de achtergronden van zijn kinderbijbel *Woord voor Woord* (1978,4, 73-77). Kort samengevat kwam Karel Eijkmans betoog erop neer, dat een kinderbijbel één van de belangrijkste instrumenten is bij het opvoeden van kinderen tot gelovige mensen, maar dat zo'n bijbel niet meer is dan een 'lego-steentje', eentje dat onderaan zit nog, maar nodig is om een huis te kunnen bouwen.

Het lag voor de hand om iemand die in haar dagelijkse werk veel met kinderboeken te maken heeft, eens te laten praten met iemand, wiens dagelijkse werk het is kinderboeken te schrijven. Zo raakte An Kesseler in gesprek met *Guus Kuijlover* kinderen en dood (1981,8, 181-186). Guus Kuijer, die in zijn boeken op vaak bizarre wijze kinderen met de dood konfronteert (vgl. *Mieke Mom* en *Krassen in het tafelblad*), benadrukte in dat gesprek nog eens, dat 'dood' voor kinderen beslist geen taboe is, maar dat dat alles met leven te maken heeft. Vandaar wellicht ook de wat merkwaardige (maar wel 'levensnabije') titel boven het interview: *Opa is in de Hema*.

Begin vorig jaar sprak Theo van Amerongen met *Rudy van Roon*, die tezelfdertijd van zich had laten horen in zijn boekje *Het kind dat we waren en het kind dat we zijn* (1982,3, 53-58), dat een bijdrage wilde zijn aan het tot stand brengen van kritische literatuur rond godsdienstige opvoeding. Rudy van Roon over opvoeden: 'Daar zijn twee trefwoorden voor: belangen behartigen en voorwaarden scheppen. De rest is silence. Dus echt belangen behartigen, want daar zijn kinderen te klein voor, en voorwaarden scheppen. Open kijken naar wat kán deze groep kinderen. In welke voorwaarden kunnen wij ze brengen, zodat ze zijn wat ze moeten zijn, zodat ze happy zijn. Zo zou het moeten worden'. En over godsdienstige opvoeding zegt hij: 'Kritiekloos wordt alles wat het kind opmerkt over religieuze ervaring als vertrekpunt en aandachtspiek genomen ... Gevaarlijk, dat spreken over de religieuze dimensie van het bestaan ... Katechese is de kinderen willen onderrichten in de weg naar een andere wereld dan deze. Je zult hen vertrouwd moeten maken met de taal van psalmen en profeten'.

Wat langer geleden luisterden wij uitgebreid naar de dansertheoloog *Andries Kobes* (1978,6, 131-134). Een bijzondere gebeurtenis, want theater en theologie leken aanvankelijk weinig meer met elkaar gemeen te hebben dan de alliteratie. Dat dit heel anders uitpakte, maakte het gesprek onomwonden duidelijk; maar ook, dat 'n ruimer gebruik van expressieve middelen en afzweren van het diep-ingewortelde prestatie-model de schoolkatechese en gelovige opvoeding voor een gigantische opdracht stelt.

Last but not least had de toenmalige redaktiesekretaris Jacques Dinjens (rond zijn afscheid stonden wij uitgebreid stil in het laatste nummer van 1977, zie 1977,8, 173-182) een interview met twee van de auteurs (Andriessen en Frijns) van *Als de boer wakker is*. Enkele jaren eerder verscheen het bekende boek van Jan Nieuwenhuis over gelovige opvoeding (*Terwijl de boer slaapt*); 'wij willen', aldus de auteurs van de wakkere boer, 'laten zien hoe zorgvuldig de boer te werk moet gaan bij zijn voorbereidende arbeid'. Lezers van het (toen kersverse) boek vonden en vinden in het interview een goede samenvatting van

de achterliggende filosofie.

katechese op de basisschool (handreiking)

Rond geen andere publikatie zijn in 'School en Godsdienst' grondiger reflecties verschenen dan *Katechese op de basisschool*, een boek dat in 1976 bij het HKI verscheen.

Het boek werd gepresenteerd in het januari-nummer van 1976 (1976,1, 1-6), nadat de ontstaansgeschiedenis en inhoud eind 1975 uitvoerig uit de doeken was gedaan.

J. A. v.d. Ven, hoogleraar pastoraaltheologie (katechetiek) aan de Katholieke Universiteit te Nijmegen, ploos in een drietal artikelen dit boek nauwgezet na (1977,2, 25-30; 1977,3, 65-68; 1977,4, 81-85), en stelde een indrukwekkend en indringend aantal kritische vragen, die alle betrekking hadden op de vraag, vanuit welke wetenschappen en vanuit welke uitgangspunten daarin de katechetische problematiek in het boek wordt benaderd. Vragen dus naar de grondslagenproblematiek: pedagogische opties, theologische uitgangspunten en leertheorie. Konklusie van v.d. Ven: 'een uiterst creatief werk ... Zo'n katechese boeit kinderen ... Het brengt kritische vragen tot bedaren ... maar ze blijven well!' De redactie, enigszins in verlegenheid gebracht door deze vragen, waarvan ze vond dat deze wel to the point waren en om nadere verantwoording vroegen/ vertaalde deze in voor de praktijk herkenbaar geformuleerde problemen, en nodigde een vijftal auteurs uit hierop nader in te gaan (1977,8, 183-199).

Hoewel bovengenoemde artikelen zeker de hoofdmoot vormden van de discussie rond de *Handreiking*, is er elders nog een aantal andere bijdragen aan gewijd. Zo ging Daan Kuijper in op het aspekt 'levensbeschouwing' (1976,3, 53-58), Harrie van Geene op de gebruiksmogelijkheden voor de Pedagogische Akademie (1977,1, 1-6); Jan Morsch gaf een impressie van een team dat ermee werkte (1976,3, 64-65) en werd het boek gelegd naast de ongeveer terzelfdertijd verschenen brief van de Nederlandse bisschoppen over het katholiek onderwijs (1977,3, 72-73).

katholiciteit en identiteit

Er zijn de laatste jaren stapels nota's, brochures, papers en artikelen verschenen rond de *levensbeschouwelijke identiteit en katholiciteit van de school*. In 'School en Godsdienst' werd aan deze literatuur niet alleen binnen de recensie-kolommen aandacht besteed; we treffen daarnaast een tiental artikelen van zowel beschouwende als praktijkgerichte aard aan rond dit onderwerp. Studieus van karakter waren de bijdragen *Identiteit en katechese* (1976,6,130-133): een verslag van een studiedag rond de katholiciteit van de school en de plaats van de katechese daarin; verder *De school en het verhaal van Jezus* (1976,6, 134-138): een artikel waarin de discussie over de katholieke school niet wordt gevoerd op grond van onderwijskundige argumenten, maar 'het katholieke' in de brede betekenis, nl. zich baserend op het evangelie van Jezus uit Nazaret, wordt verstaan. In deze reeks van meer beschouwende artikelen horen tenslotte ook thuis *Er was eens een mosterdzaadje en een vertroste kerk* (1978,8,188-190) en *Katholiciteit in soorten en maten* (1982,1, 1-6). Maar katholiciteit is niet iets waarover je alleen praat: het moet ook, en vooral, gedáán worden. Het meest concrete voorbeeld hiervan was de presentatie van een ganzenbordspel, onder de speelse titel *Gans de school katholiek!* (1976,8,181-183). Dit spel, dat werd ontworpen door een aantal vindingrijke katecheten, biedt de mogelijkheid om op een wat ludieke manier over katholiciteit en wat daarmee samenhangt te praten. (Overigens werd door het katechetisch centrum te Tilburg enkele jaren later, in 1981, een kwartetspel onder de aandacht gebracht: 'Katholiciteit in kaart gebracht', dat hulp wil bieden om praktijkvoorbeelden te inventariseren, waarin katholiciteit zichtbaar wordt, de

kloof tussen woord en daad overbrugd en diverse begrippen uit nota's en brochures - te denken valt bv. aan *Christelijk van harte*, *NKO-denknota*, *In de mallemlen van de katholiciteit*; zie voor de laatste een bespreking in 1982,8, 159160 - kunnen worden inge oefend).

Naar aanleiding van een bezinningsproces over de katholiciteit van een aantal scholen in Rijswijk, schreven Elli en Herman Witteman *Een verhaal dat tot leven komt* (1977,2,31-35): een verslag van dit proces, met daaruit getrokken konklusies en konkrete suggesties om verder te werken. Zeer bruikbaar zijn ook de vijf stellingen omtrent identiteit, gepubliceerd in resp. 1978,1,6; 1978,2,30; 1978,3,49; 1978,4,86 en 1978,5,100. Over een viering in een parochiekerk met als thema 'school en godsdienst' gesproken: over het waarom hiervan, hoe men er toe kwam, wat de aanleiding ervan was, en de tekst van deze viering iste lezen in 1978,5, 105-111. Tenslotte: zoop het eerste gezicht heeft het kiezen en gebruiken van bv. aardrijkskundemethoden weinig met katechese en/of katholiciteit te maken. Dat deze konstatering minder vanzelfsprekend is, is in meerdere bijdragen terug te vinden: zie daarvoor bv. een artikel van Cas Verbeek, *Bepalen de methodes de inhoud van ons (katholiek) onderwijs?* (1981,1,15-17) en van Theo Ribberink, *Op zomaar een school in Schiedam* (1977 ,2, 40-41) . Tot op zekere hoogte sluiten hierop de volgende bijdragen aan: *De school ... een nieuwe levensstijl* (1976,1, 13-18); *Hoe zit dat nou?* (1977,3,74-76); *Hoe gaat dat bij jullie?* (1978,1, 13-16); *Een rode draad* (1978,1, 17-20) en *Wereldoriëntatie en katechese* (1978,8, 169-174).

Katholiciteit, identiteit, levensbeschouwelijkheid: 'School en Godsdienst' leverde alleen al in deze zeven afgelopen jaren een rijke bron (of een bodemloze put?) van materiaal voor discussie én aktie.

kerk en katechese

Voor de eerste keer samen met enkele bisschoppen van de deelnemende landen, werden in oktober 1975 te Rome *katechetische studiedagen* belegd voor de direktoren van katechetische centra van zestien Europese landen. Deze bijeenkomst - waarvan de toenmalig hoofd redakteur 'Co Neven (in verband met diens afscheid hadden twee redaktieleden een gesprek met hem, zie 1979,2,25-27) verslag deed (1976,1,2123) - was niet zonder belang, omdat daar o.a. gesproken werd over een dokument rond de bevrijdingskatechese. De bevrijdingskatechese zou in de jaren die volgden, van steeds grotere invloed worden (zie onder 'bevrijdingskatechese').

De *bisschoppensynode* van 1977 (voor verslag zie 1978, 2, 4445) was eveneens van belang, omdat de resultaten hiervan de grondslagen vormden voor de apostolische adhortatio *Catechesi Tradendae*. Over de inhoud en de betekenis ervan voor de katechese in Nederland valt te lezen in het eerste nummer van 1980 (1980,1,7-12): *Katechese in de branding*.

Als een soort 'voorlopig sluitstuk' (en tevens ter inwilliging van een belofte, tijdens de bijzondere bisschoppensynode van 1980 gedaan!) kwamen de bisschoppen begin 1982 met een nota, *Perspectieven voor de catechese in Nederland*, kortweg de Intentieverklaring genoemd. Ook deze verklaring werd kritisch onder de loep genomen, hetgeen resulteerde in een overigens weinig enthousiaste- reactie van twee redaktie leden (1982,4,61-65).

kinderbijbels

Het kiezen, kopen en beoordelen van *kinderbijbels* blijkt geen gemakkelijke opgave te zijn. Het woud van kinderbijbels is immers zo dicht, dat men vaak door de bomen het bos niet

meer ziet. Ook hier heeft 'School en Godsdienst' de helpende hand willen bieden. Behalve het uitvoerig gesprek met kinderbijbel-schrijver Karel Eijkman (zie onder 'interviews') werden twee hele praktische artikelen opgenomen van Harrie Heykens over het kiezen van kinderbijbels (1980, 1, 18-24) en het kopen ervan (1980, 6, 137-138). Ook Ruud Smit - schrijver van het laatst verschenen boek over kinderbijbels, *Kinderbijbels vergeleken* - ging op deze beide aspecten in (1982, 7, 121-123).

maria en jesus

Jezus, een naam voor duizenden, een bijdrage van Ton V.d. Ende over de plaats van *Jezus van Nazaret* in de katechese (1977, 7, 149-154); rode draad door vele andere artikelen, maar hier heel uitdrukkelijk aan de orde gesteld. *Driemaal Jezus van Nazaret* via drie verhalen uit het Lucas-evangelie liet Frans Blaauw zien, dat de Jezus achter die verhalen een sociaal bewogen mens was, met open ogen voor maatschappelijke en godsdienstige mistoestanden: een man die afrekende met burgerlijke godsbeelden (1981, 2, 42-45). Een nog altijd prachtige tekst - een voorbeeld van de uit Duitsland stammende methode van 'Texttransformation' - is de vertaalde passage uit Marcus 6, 1-6: *In Nazaret geen wonderen!* (1978, 2, 36-38). 'Tegenwoordig lijkt Maria weer uit het stof geraapt te worden. Een modeverschijnsel?' vroeg José Höhne-Sparborth zich drie jaar geleden af (1980, 5, 114-116). Het is inderdaad niet zomaar wat om *Maria* weer in de belangstellingssfeer te halen: veel vanzelfsprekendheden worden dan overhoop gehaald. Ton Veerkamp toonde dat o.a. aan in *Soort zoekt soort bij Lucas* (1979, 7, 155-158) en Theo van Amerongen in *Maria, moeder van een revolutionair* (1978, 8, 186-187).

minderheden en anderstaligen

Vooroordeel en discriminatie (1982, 4, 70-72) ten opzichte van m.n. buitenlanders: iedere leerkracht krijgt er op de meest onvoorbereide momenten mee te maken in de klas. Vooral sinds tegen het einde der zestiger jaren de gezinshereniging bij de buitenlandse werknemers op gang kwam, kreeg het onderwijs in toenemende mate te maken met het probleem van de *interkulturele vorming* en werd onze samenleving meer multiraciaal van karakter. Voor de toekomst zal het vooral de opgave zijn het evenwicht te vinden tussen de eigen identiteit van deze etnische minderheden en hun aanpassing aan de Nederlandse samenleving (waaronder ook het onderwijs) én de aanpassing van onze samenleving aan de nieuwe situatie anderzijds. In twee specials werd deze problematiek uitgebreid belicht; 1978, 7 en 1980, 7.

missionaire vorming

Veel gebruikt en gevraagd zijn nog steeds de twee nummers over *missionaire opvoeding* (resp. 1976, 4 en 1976, 7): uitspraken van kinderen en leerkrachten over missie, gedachten van projectmakers en missiologen, een project (*Uitzicht voor de lamme*, om meer doorzichtig te maken wat missie zou kunnen inhouden, en dat missie voor iedere christen te maken heeft met ontwikkeling en bevrijding van heel de mens).

De aandacht voor missionaire vorming bleef echter niet beperkt tot deze twee specials. *Wereldmissiedag van de kinderen* kreeg - overigens onder heel verschillende opzichten - aandacht in het mei-nummer 1980 (1980, 4, 93-96) en het septembernummer van 1982 (1982, 6, 117-119). Materiaalbespreking rond missie-derde wereld-ontwikkelingshulp is te vinden in 1979, 3, 75-76; 1980, 4, 87-89 en 1981, 4, 94-95).

Wanneer we het hebben over missionaire opvoeding komt uiteraard ook het Pauselijk

Missiewerk v.d. Kinderen in zicht (deze instantie was trouwens nauw betrokken bij de totstandkoming van de specials in 1976). Missioloog Jan van Lin, nauw verbonden met het PMK, zette in mei 1982 (1982, 4, 76-79) uiteen, welke ontwikkelingen zich de afgelopen jaren in het denken over de inhoud van missionaire vorming hebben voltrokken en welke rol het PMK hierin speelt. Toen, het PMK twee jaar geleden een nieuwe teamleider kreeg - Lou Verhaegensprak voormalig hoofd redakteur Loek Heijst over verdere integratie van het missionaire aspect binnen school- en parochiekatechese (1980, 4, 90-92).

pasen en kerstmis

Pasen en Kerstmis: twee 'vaste' punten in een schooljaar, die nogal eens uitgebuit worden om heel nadrukkelijk met katechese bezig te zijn. Pasen en Kerstmis: voor niet weinigen een jaarlijkse tocht naar Canossa.

Een analyse van een aantal (gangbare) *kerstprojecten* (1978, 8, 169-192) bracht maar weinig enthousiasme teweeg t.o.v. dit materiaal. Geen van de acht onderzochte projecten leidde tot de hartekreet: 'Dat is een absolute topper!' Kerstmis blijkt in de meeste projecten vooral langs de buitenkant te worden benaderd, en er blijft weinig anders van over dan een baby, een boom en wat ballen. Nauwelijks sporen van een redder, die geboren wordt, nauwelijks iets van Jezus' boodschap' om aan armen de blijde boodschap te brengen, aan gevangenen hun vrijlating bekend te maken en aan blinden, dat zij zullen zien; om verdrukten te laten gaan in vrijheid .. .' (Lc. 4, 18).

Een kritische kijk op enkele *paasprojecten* (1982, 2, 25-32) leverde een wellicht wat minder somber beeld op, maar in ieder geval wel een paar stevige vragen, waar men moeilijk aan voorbij kan (vragen, die overigens door ook andere werden opgepakt, vgl. de kerst- en paasbrochures van de katechetische centra in Tilburg en Eindhoven).

Hoe het allemaal dan wél moet? 'School en Godsdienst' had de wijsheid niet op zak, maar bood tenminste wel een aantal suggesties en richtingwijzers om Kerstmis en Pasen nieuw leven in te blazen.

Voor wat betreft Kerstmis: in hetzelfde nummer als waarin de genoemde projecten werden besproken zijn de laatste bladzijden gereserveerd voor het opmaken van de stand van zaken, en voor een poging om oorzaken te vinden, waarom deze projecten zo gemakkelijk een bepaalde richting inschieten. Het artikel *Wat maak je me nou?* (1979,8, 188-192) wil enkele handreikingen aan leerkrachten bieden hoe het dan wél zou kunnen. Vooral het Kerstnummer van 1980 (1980, 8: met daarin opgenomen een verhaal van Dries v.d.

Akker, en Tolstojs *Vadertje Panov*- waarvan ook een musical bestaat -, met suggesties voor verwerking), was en is voor velen een bruikbaar nummer, juist vanwege zijn concreetheid en praktijkgerichtheid. Dit laatste geldt ook voor een model voor een kerstviering op een LOM-school (1976, 8,174-177) en- misschien in mindere mate - voor een vertaald kerstspelletje uit Peru, *Stro en poncho als geboortegrond* (1979, 7,159-162).

Voor wat Pasen betreft: gezien het aantal tamelijk enthousiaste reacties is het model voor een Paasviering met jonge kinderen (1982,2,33-38) bijzonder bruikbaar gebleken.

Bij de keuze voor achtergrondartikelen rond Kerstmis ging de voorkeur sterk uit naar de politieke, materialistische bijbellezing. Op deze wijze werd een poging gedaan om de dikke laag stof, waaronder het oorspronkelijke kerstverhaal van Lucas bedolven lijkt te liggen, te verwijderen. Joop Smit begon daarmee in zijn reeks *Gelezen bij Lucas* (1979,7, 149-152). Jan Bosen liet dat heel duidelijk zien in het laatste nummer van 1978 (1978, 8, 180-185) en Ton Veerkamp in *Soort zoekt soort bij Lucas* (1979,7, 155-158). Hoewel de titel dat niet direct deed vermoeden (*Op zoek naar het verborgen leerplan*) ging het ook in deze bijdrage - van Hans de Bruin - over een kritische kijk op het Lucas-verhaal en de konsekwenties voor de schoolpraktijk.

planning

Een paar katecheten uit verschillende windstreken kwamen eind 1975 voor het eerst bij elkaar om enige samenhang te zoeken in plaatselijke en regionale katechetische activiteiten. 'Een varkentje dat nogal eens vlug gewassen zou zijn', dachten ze. In het gezamenlijk overleg bleek dit echter niet zo'n gemakkelijk klusje te zijn, maar ze gooiden het bijtje er niet bij neer. Vijf jaar lang - tot en met 1980 - kwamen ze jaarlijks bij elkaar en noemden zich gaandeweg de '*jaarplangroep*'. Samen zochten zij naar een jaarplan, en het resultaat ervan werd in vijf opeenvolgende jaren in 'School en Godsdienst' gepubliceerd: 1976, 5, 106-118 (thema 'groeien'); 1977, 3, 54-64 (thema's 'ruimte', 'tijd', 'dingen', en 'aarde'); 1978, 3, 52-61 (thema 'leven met geheimen'); 1979, 2, 28-30 (thema's 'vrede', 'openheid', 'relaties' en 'vrijheid') en 1980, 2, 47-48 (thema's als 1979). Na 1980 hield deze jaarplangroep op te bestaan. Niet met precies dezelfde bedoeling, maar toch wel met een zekere verwantschap met deze jaarplangroep, liet de studiekommissie 'raamplan kinder-katechese' van zich horen (1981, 5, 115-116). Deze kommissie, ingesteld door de NAK, heeft tot opdracht een 'raamplan' samen te stellen: een kader, samenhang, systematiek waarbinnen men toch eigen keuzen kan maken en eigen wegen uitstippelen. Dit raamplan komt naar alle waarschijnlijkheid in de loop van 1983 ter beschikking. Bij een door het katechetisch centrum te Tilburg gemaakt raamplan (*Om rijke vrucht te dragen*) maakte Jan v.d. Sman enkele opmerkingen in het laatste nummer van 1982 (1982, 8, 148-150). We konden tevens- overigens in een ander kader - een kijkje nemen in de keukens van de *werkgroepen* Twente-Salland (1982, 8, 151-153), Eindhoven (1982, 8, 154-156) en Amsterdam (1982, 8, 157-158).

Omdat veel distriktskatecheten in hun begeleidingsactiviteiten te maken krijgen met vragen van leerkrachten over het opzetten van een deelschoolwerkplan voor katechese, vond er een briefwisseling plaats tussen Joke Litjens en Cas Verbeek (1982, 6, 111-116) over dit onderwerp.

projekten besproken

Opvallend is het grote aantal projecten dat in de afgelopen jaren is besproken. Opvallend, maar eigenlijk niet verwonderlijk, omdat 'School en Godsdienst' er steeds naar streeft praktijk-gerichte artikelen te brengen, waar lezers mee kunnen werken, en die hen inzicht verschaffen in het te gebruiken materiaal. Daarbij gaat het echter niet alleen om informatieverschaffing: het materiaal wordt steeds aan een kritische analyse onderworpen en voorzien van discussievragen. Jef De Schepper opende met zijn artikel *Van dik hout zaag je planken* (1978, 2, 31-35) een *reeks projektbesprekingen* en startte daarmee de uitvoering van een plan dat in de **IKK** op tafel werd gelegd. De bedoeling was om groepjes katecheten een reeks projecten te laten bekijken - in samenspraak met de makers ervan - op allerlei aspecten: opzet en doelstellingen, didaktische aanpak, gebruik van de bijbel, kwaliteit van de verhalen enz. Achtereenvolgens kwamen op de studietafels de projecten van de werkgroep Rotterdam (1978, 3, 64-71), Geleen (1978, 4, 87-96), Vught (1978, 6, 135-143), Oudenbosch (1979, 1, 16-20), Overvecht (1979, 2, 45-50) en Nijmegen (1979, 3, 59-65).

Maar niet alleen series projecten werden onder de loep gelegd; ook werd een aantal projecten thematisch bekeken. Zo was het novembernummer van 1979 geheel gewijd aan de bespreking van de meest gangbare *kerstprojecten* en het februarinummer van 1982 aan een analyse van *paasprojecten*. Ook de *eerste communieprojecten* en *vormselprojecten* kregen aandacht, resp. in oktober 1981 (1981, 7) en mei 1982 (1982, 5). Vijf projecten rond *schepping* stonden centraal in juni 1977 en projecten rond *dood* in het

laatste nummer van 1981 (1981,8).

themanummers

Regelmatig wisselden themanummers over uiteenlopende onderwerpen die met 'losse artikelen' af. Thematisch opgebouwde afleveringen werden gemaakt over: *schepping* (1977,6: een uitvoerige analyse van een vijftal scheppingsprojecten en een poging tot een verantwoorde katechese over de schepping), *jeugd literatuur* (1979, 4: een kritische kijk op de bestaande jeugd literatuur en wensen/ konklusies voor de katechese), *vormsel* (1982, 5: een onderzoek naar bestaande vormselprojecten en twee konkrete praktijkbeschrijvingen), *feminisme en katechese* (1980,5: een nummer over het belang van feministische theologie voor de katechese), *dood* (1981,8: dood, doodgaan en kinderen: hoe denken mensen die veel met kinderen omgaan hierover?), *bevrijdingskatechese* (1981,4 en 1980,3), *Latijns-Amerika* (1981, 6: een niet alleen informatief nummer over de (onderwijs)situatie in Latijns-Amerika, maar ook aanzetten om hier in de klas mee bezig te zijn), *gezin-schoolparochie* (1977,5: een beschrijving van een groot aantal praktijkervaringen), *buitenschoolse katechese* (1976, 2: over het belang van de buitenschoolse voor de schoolse katechese), *Pasen* (1982,2), *missionaire opvoeding* (1976, 4 en 1976,7), *minderheden en anderstaligen* (1978,7 en 1980, 7: de aanwezigheid van buitenlandse kinderen op Nederlandse scholen en de konsekwenties daarvan), *Kerstmis* (1980, 8 en 1979, 8), *eerste kommunie* (1981, 7) en *katechese in de tachtiger jaren* (1982,8).

4-8 jarigen

In september 1976 werden twee projektjes gepresenteerd die door een distriktskatecheet samen met enkele kleuterleidsters waren samengesteld (1976, 6, 121-127). In datzelfde jaar deden HKI/KPC-medewerkers nauwlettende observaties in een aantal kleuterklassen, ter voorbereiding van de samenstelling van een nieuwe reeks projekten (1976, 5, 97-102). Het eerste resultaat hiervan was een projekt rond een verhaal van Max Velthuijs, *De jongen en de vis*. Enkele kleuterleidsters werden gevraagd dit nieuwe materiaal uit te proberen. 'Op basis van hun ervaringen zal bekeken worden in hoeverre het projekt je omgeschreven dan wel in de prullenbak gegooid dient te worden', verklaarden de makers ervan. Dat dit geenszins het geval zou zijn, bleek toen er uiteindelijk zo'n veertiental van deze *4-8 jarigen projekten* (beter bekend als de 'parse HKI-projekten') tot stand kwam. Over deze projekten is overigens méér te vinden in 'School en Godsdienst': rond de twee eerste werd een aantal suggesties en gedachten gegeven in februari 1977 (1977,2,42-47), en een heel konkrete praktijkbeschrijving in 1977,4, 77-80. Ook werd ingegaan op de verschillende onderwijsleersituaties die in deze projekten voorkomen (1977, 2, 4850). Voor een verdere ondersteuning van het begeleidingswerk inzake katechese aan 4-8 jarigen, groeide in de loop der jaren het idee van een werkboek voor distriktskatecheten. Dat werd in 1981 in omloop gebracht, onder de titel *Geleidelijk*. In 'School en Godsdienst' werd dit boek gepresenteerd in het derde nummer van 1981 (1981,3, 55-59). Onnodig te vermelden dat dit begeleidingsboek als een van de meest centrale gedachten de integratie naar voren brengt. In verband hiermee schreef Jan Garnier in 1979 een interessant kommentaar bij de stelling: 'Integratie KO-LO en integratie van diverse levensbeschouwingen in de school dienen hand in hand te gaan'. Een beetje kryptische stelling, want wat wordt in wat geïntegreerd? Zie voor de uitwerking ervan 1979,6, 143-145.

vredesopvoeding

Merkwaardigerwijze (of was het louter toeval?) vinden we uitsluitend in de septembernummers (vredesweek!) bijdragen 'rond vredesopvoeding ...

Ton Smits ging in september 1979 in op de vraag, in welk kader materiaal in verband met *vredesopvoeding* geplaatst moet worden en welk doel ermee gediend wordt (1979,6,125-128). Een blik op de bijbehorende twaalf voetnoten - geworpen in 1982 - leert, hoe de stapel lektuur rond vredesopvoeding sinds die tijd enorm is gegroeid. Een jaar later ging Lennart Vriens, medewerker van de Stichting Vredesopbouw te Utrecht, opnieuw in op ideaal en praktijk van vredesopvoeding, en koppelde daaraan de presentatie van een onderwijsproject (1980,6, 121-124).

Hoe vredesopvoeding aan de hand van een catecheseprojekt concrete gestalte kan krijgen, werd beschreven in *Als kat en hond* (1980,6,125-127). Een analyse van enkele werkstukken van PA-studenten over 'kinderen en vrede' is terug te vinden in september 1980 (1980, 6,128-131). De LP 'Als je vrede wilt' (BVP) werd kort besproken door S. Veliscek in datzelfde nummer (1980, 6,132). Uiteraard kwam in dit kader ook de kernwapenproblematiek aan bod. Annie Dudycz, die deel uitmaakt van de werkgroep 'Vorming voor vrede' in Breda, schetste hoe deze werkgroep een advertentiecampagne organiseerde onder het motto 'Onderwijs tegen kernwapens' (1982, 3, 46-48).

wordt vervolgd ...

'Enthousiaste berichten uit Groningen. Iemand zou in staat zijn grote gedeelten van de bijbel meer toegankelijk te maken voor leerkrachten. Geen dure exegese voor vakmensen maar begrijpelijke en aansprekelijke taal voor U en mij'. Met deze woorden kondigde de redactie een tiental korte artikelen over *wonderverhalen* aan van de hand van Joop Smit. 'Misschien', zo gaat het redactioneel verder, 'dat op deze manier een alternatief wordt geboden voor de keuze die niemand wil: wonderverhalen vertellen als een sprookje of helemaal geen wonderverhalen vertellen'. Dat laatste zal niemand, die zich nog de verhalen van Joop Smit weet te herinneren, gekonkludeerd hebben.

Zijn tocht langs wonderverhalen - waarvan hij vindt dat je deze eigenlijk niet kunt uitleggen, maar er hoogstens wat verklarende opmerkingen bij kunt maken - begint hij met enkele van deze opmerkingen rond het verhaal van de broodvermenigvuldiging (1976, 3, 49-52). Hij neemt de lezers mee naar het meer, waar een vliegende storm woedt en Petrus door het water gedragen wordt (1976, 4, 93-95). Vervolgens belanden we bij de genezing van Petrus' schoonmoeder en slaan we het triomfantelijk avond-uurlijke tafereel gade van de genezing van een groot aantal bezetenen en zieken (1976, 5, 103-104 en 1977,4,8689), melaatsen (1976, 6, 128-129), de lamme (1976, 7, 152-153), de vrouw die al twaalf jaar aan bloedvloeijing leed én de opwekking van haar gestorven dochttertje (1976, 8, 178-179). We zijn verder getuige van het bruiloftsfeest in Kana (1977,1, 10-11), luisteren naar het wonderlijke verhaal van de blindgeborene (1977, 2, 37-38) en worden tenslotte gekonfronteerd met het meest spektakulaire wonder van Jezus: de opwekking van Lazarus uit het graf (1977, 3, 69-71). Joop Smit besloot deze serie over wonderverhalen als volgt: 'Willen wij de wonderverhalen goed lezen, dan zullen wij er ons voortdurend van bewust moeten zijn, dat de wonderen tekenen zijn en dat de verhalen twee dimensies hebben ... De grote vaagheid, die over de feitelijke toedracht van de gebeurtenissen ligt, mag ons er niet toe verleiden de feitelijke kant van de verhalen te veronachtzamen ... Het beste antwoord op de vraag of de wonderen al dan niet echt gebeurd zijn is misschien dit: ze gebeuren nog steeds. Als wij geen enkel contact hebben met de geloofservaring, waarvan de wonderverhalen spreken, dan zijn ze voor ons geschreven in een dode taal ... Als wij enigermate ervaren, dat ons geloof in Christus alles anders en nieuw maakt, dan zijn de

wonderverhalen voor ons niet moeilijk meer; zij zijn immers vol van dezelfde ervaring' (1977, 4, 86-89).

Twee jaar later- in jaargang 33 (1979) -trekt een andere serie van zijn hand de aandacht. In een zestal artikelen presenteert hij aan de hand van gedeelten van het Lucas-evangelie een nieuwe vorm van exegese volgens de zg. structuur-analytische methode: gewoon uitgaan van de tekst zoals die er ligt. Deze artikelenreeks (*Over Lucas gesproken*) werd later in zijn boek *Speelruimte* opgenomen.

In de reeks passeerden achtereenvolgens de revue: de barmhartige Samaritaam (1979, 1,3-7), de kwijtschelding voor een zondares (1979, 2, 39-44), het verhaal van Zacheüs (1979, 3, 66-70), de Emmaüsgangers (1979, 4, 111-115), de farizeeër en de tollenaar (1979,6, 129-132) en tenslotte het kerstverhaal van Lucas (1979, 7, 149-153). Deze kijkjes in de keuken van de exegeetverrastten Joop Smitzelf, zoals hij hetzei: hoewel hij er niet direkt wonderen van verwachtte, leverden zijn artikelen een bijdrage aan twee zaken die voor de bijbel van groot belang zijn; een wat meer geëmancipeerde lezer en een exegese die wat gemakkelijker toegankelijk is. Dat hij hierin zeker slaagde bleek uit een uitnodiging van een schoolteam aan Joop Smit om een drietal middagen te komen praten over leren omgaan met bijbelse verhalen (1977,1,7-9).

In een zevental bijdragen van beperkte omvang poetste Seef Konijn een aantal oude, 'versleten' begrippen op: 'nederigheid' (1977, 5, 122-123), 'zonde' (1977, 6, 146-148), 'verlosser' (1977,7, 168-170), 'genade' (1978, 1,21-23), 'zoon van God' (1978, 3, 50-51), 'schepping' (1978, 5, 101, 103) en 'heilig' (1979, 1, 21-23). Hier kan ook nog genoemd worden - weliswaar van een andere auteur - het artikel *Hemelse goedheid: een handvol gedachten en suggesties omtrent Allerheiligen* (1977,7,162-167).

zonder noemer

Bij een inventarisatie van zeven jaargangen zijn er altijd wel artikelen die 'uit de boot dreigen te vallen'. D. w.z. er resteren er altijd wel, die niet zo gemakkelijk onder een gemeenschappelijke noemer te brengen zijn, maar die zeker de moeite waard zijn om mettertijd uit de graanschuur gehaald te worden.

We noemen ze, in chronologische volgorde, ter afsluiting:

- *Katechetische werkvormen of didaktische werkvormen* (1976,8,184-187)
- *Nieuwe kansen voor de schoolkatechese* (1976, 8, 184-187)
- *Welke leerstof?* (1978, 1,7-12)
- *Kinderen als kijkgenoten* (1979,2,33-37)
- *Werken met projecten* (1979,3, 53-57)
- *Escargots à la Freinet* (1980,2,25-30)
- *Een oekumenische school* (1980,2,31-36)
- *Leren voor het/even* (1982,5,94-99 en 1982, 6, 107-110)

tenslotte

Uiteraard is deze - ondanks zo goed mogelijk 'aangeklede' inventarislijst verre van volledig. Alleen al trefwoorden als bevrijdingskatechese, bijbel en katechese, katholiciteit, minderheden en anderstaligen etc. vragen, om beter recht te doen aan hetgeen in de artikelen te berde wordt gebracht, eigenlijk om veel meer ruimte. Toch kan deze samenvatting van zeven jaren '*School en Godsdienst*' wellicht hulp bieden bij katechetische actie en kontemplatie. Behalve dat de reuk van het opgeslagen graan hierdoor eens goed opgesnoven kon worden werkt het misschien ook nog eetlustopwekkend!